

TEODOR MAZILU, THE TRAGEDY OF "LIGHTNESS"

Diana Elena Oprea, PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Under the appearance of an ideological moralism - that accuses the character corrupted in terms of socialist ethics - , the dramatic debate in the works of Teodor Mazilu is focused around an existential problem, which is always the same: character's desperation in full awareness of their emptiness, their impatience to spiritually emancipate, the passion to overcome the mediocrity complex even at the cost of sumptuous and delirious lies

Keywords: *dramaturgy, ideologic, mediocrity, Teodor Mazilu, poetic*

Dacă comedia clasică se construiește în principal pe discrepanța dintre aparență și esență, mai exact pe disimularea pe care personajele o afișează continuu, o dualitate bazată pe tiparul „una zic și alta fac”, Teodor Mazilu răstoarnă acest principiu și face din personajele lui oameni sinceri, fără puțință de „teatralitate”. Iar acest lucru strângește un răs involuntar tocmai pentru că ticăloșia asumată și rostită în toată mizeria ei nu poate provoca milă sau revoltă, ci doar efectul comic. Teodor Mazilu își privește personajele cu nemărginită blândețe și le înzestrează cu numeroase calități pe lângă binecunoscuta ticăloșie. El creează un teatru a cărei substanță este satirică, o substanță pe care și-a asumat-o mereu: „Satira, în afara rostului ei social, nu e decât un joc gratuit al inteligenței. [...] Satira poate ajuta omului să se reîntâlnească, în sfârșit, cu propria esență. Chiar și sarcasmul cel mai ucigător servește până la urmă acestei binecuvântate reîntâlniri. Eu cred că satiră are tocmai scopul de a *curăța terenul*, de a da individului posibilitatea de a privi cu ochi curați și lucizi miracolul ca și denivelările existenței.”¹ Dar Teodor Mazilu ca dramaturg nu este doar un creator de tipuri umane, un analist sau un observator, un satiric și un moralist de context istoric. Recitită azi dramaturgia lui Teodor Mazilu, fără prejudecata nici unei conformități la actualitatea moravurilor românești, ne înfățișează o dimensiune general umană relevantă ontologic.

Personajele maziliene sunt sincere dar acest lucru nu le scapă de ticăloșia lor. Chiar dacă mărturisesc adevărul în orice situație ele nu capătă calitatea sincerității, ci devin doar mai ridicole. Ele nu vorbesc incorect și nu rostesc ceva neadevărat. Tot timpul se află în limita unei normalități de bun-simț, dar pe parcursul operei alăturarea acestor adevăruri privite cu atâta luciditate devine ireală.

Piesele lui Teodor Mazilu stau sub semnul patosului. Sub aparența unor parodii sentimentale și a unor triumfuri conjugale (trivialul), presărate cu șmecherii și ticăloși, regăsim personaje care se zbat, caută, suferă și disperă. Tot timpul își pun întrebări și se frământă, iar soluția o găsesc tot ele, cu ușurință: se vindecă cu greața de propria lor mediocritate. De fapt, își iubesc mediocritatea. În fiecare personaj mazilian descoperim un Richard III care se zvârcolește în extazul propriei lui diformități. Personajele lui Mazilu înțeleg cel mai bine micimea omului și știu că orice cale de evadare din micime îi duce tot la micime: „Iordache: Omul nu merită să fie nemuritor, și așa trăim prea mult. Ce, să mă spăl pe dinți încă trei mii de ani de acum încolo? Ca și peste zece milenii să joc table cu portarul blocului? În scurta mea trecere sub soare eu vreau să petrec, să mănânc bine, să mă distrez cu

---

¹ Andrei Strihan, *O aventură estetică cu Teodor Mazilu*, Editura Științifică, București, 1972, p. 111.

fetele... și să mor în somn. Omul n-are nimic comun cu propria-i eternitate, eternitatea își vede de treburile ei.”

Conflictele care se iscă între personaje sunt derizorii, dar cu fiecare ipostază pe care o ocupă personajul în conflict, el își pune întrebări, face o cercetare până la rădăcina propriei conștiințe. Sunt cineva? Exist? Sunt o absență? Sunt un nimeni? Aceasta este dialectica fiecărui personaj în textele dramatice ale lui Mazilu. Aproape fără excepție figurile acestea de oameni aparent iresponsabili au reprezentarea exactă a propriilor handicapuri interioare, a cauzelor care îi împiedică să-și trăiască condiția de ființă deplină, armonioasă. Însă, ticăloșia, instinctele murdare, nevoia de a poseda se califică și ele ca manifestări necesare într-un câmp de contradicții în care vitalitatea se bizuie pe spectrul ei întreg de posibilități fără să facă nici o ierarhie între ele.

Mediocritatea figurilor maziliene e o mediocritate care se răstălmăcește pe ea însăși prin vorbire. Funcționarii opaci ai birocrăției comuniste de la sfârșitul anilor ‘50 au o conștiință luminoasă și jucăușă a nefericirii lor - fericite. Un har al vorbirii în doi peri îi mântuie instantaneu. Cu alte cuvinte, conștiința mediocrității nu îngroapă personajele maziliene într-un coșmar definitiv al existenței lor, dimpotrivă, conștiința mediocrității le salvează. Un fel de a spune că mediocritatea lor nu e mediocritate, ci o viclenie înțeleaptă a vorbitorului care în permanență confruntă contrastele aparente ale realului, arătând astfel că pot oricând să dezoare pericolul dezolării în fața existenței sau spaima de vreun păcat (o găinărie sau o impostură) comis cândva. Obsedați de ratare ei își păcălesc ratarea.

Teodor Mazilu, cunoscut în principal datorită operelor dramatice, virtuoz al contrastelor care se produc între registrele vorbirii, a scris și patru romane. Receptarea critică a acestor romane e în general prudentă și deziluzionată, iar unul dintre rezonabilele motive este incapacitatea lui Mazilu de a construi epic. Romanele scrise de el sunt prin excelență poetice și dramatice.

O singură noapte eternă, roman publicat în anul 1975, se deschide abrupt, cu enunțarea unor teme grave. Ștefan, personajul principal masculin, își așteaptă iubita pentru a-i da vestea despărțirii. Separarea de ființa iubită, prin chiar violența ei, dă iubirii o tensiune nouă, poate mai profundă decât cea atestată „domestic”. Ștefan este un Don Juan modern, un analog al personajului lui Handke (Don Juan) care trăia eliberarea de femeie cu aceeași intensitate în seducție cu întâlnirea inaugurală. Numai despărțirea poate asigura continuarea procesului seducției, adică al vieții: „S-a despărțit de ea plin de entuziasm: paradisul despărțirii”. Donjuanul mazilian se poate îndrăgosti de o femeie doar așteptând și pregătind momentul despărțirii, iar această ruptură readuce o ordine firească, liberatoare și euforică: „Se afla, ca întotdeauna când se despărțea definitiv de o femeie, într-o excelentă stare sufletească. Despărțirea îi apărea ca singura rațiune a iubirii, scopul ei tainic, cu necruțare urmărit. [...] Era fericit că după atâția ani risipiți în aventuri romantice și visuri de iubire veșnică ajunsese la concluzia că despărțirea însemna suprema tandrețe.”² Despărțirea nu este un moment de răzbunare, și nici o corvoadă pe care trebuie să o trăiască obligatoriu împreună în numele unor amintiri tandre, cum nu este nici o suferință necesară. Scopul ei cel mai important este întâlnirea unui alte străine: „Că să strălucească neconținut, se vedea obligat să-și dăruiască speranțele și contradicțiile altor femei.”³ La aflarea veștii aducătoare de nefericire, Doly, femeie extrem de frumoasă, „se isterizează în limitele bunei-cuviințe”. Brusca se trece de la tonul grav din primele pagini la comicul propriu operelor dramatice ale autorului. Frumoasa femeie este răvășită de lovitura primită, dar adevăratul motiv al suferinței este dat de faptul că

²Teodor Mazilu, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 5.

³*Ibidem*, p. 6.

nu s-a gândit ea prima la despărțire. Dorea ca ea să fie cea puternică, să poată privi detașat și fără cruțare iubirea dintre ei; dorea să cerceteze chipul întrăinat al celuilalt: „Și când te gândești – își spunea ea – că dacă aș fi fost mai atentă aș fi putut avea eu inițiativa despărțirii, să fie Ștefan cel care suferă.”⁴ Datorită complexității relației lor dar în primul rând a calității ei pecuniare, Doly încearcă să amâne nenorocirea reamintind momentele de fericire și chiar face greșeala de aș striga iubirea. Abia acesta este momentul în care Ștefan devine intolerant, căci mărturisirea iubirii devine minciuna care trebuie tratată cu neînduplecare: „Asta e culmea obrăzniciei, o totală lipsă de realism... Ea, sărăcuța, nu înțelege câtă vanitate se ascunde în această declarație de amor. Iubirea nu cere numai sentimente frumoase, ci și puterea de a înțelege... De unde să aibă Doly puterea de a mă înțelege?”⁵ Despărțirea nu are nevoie de un motiv anume, nu cere explicații și nici rostirea vreunui adevăr. Cu toate acestea Ștefan îi reclamă fosta lui iubite niște păcate fundamentale, intolerabile: „[...] croșeta încontinuu planuri de fericire conjugală, în care bineînțeles, dintr-un respect prea mare pentru frumusețea ei, nici nu credea cu fanatism, se entuziasma până la exasperare, nu vedea în jurul ei decât evenimente epocale, când formidabile, când colosale, peisaje în marea lor majoritate divine, oameni cu totul ieșiți din comun, dintre care nu puțini la număr chiar geniali, și avea, ceea ce îl irita în cel mai înalt grad, obiceiul de a bea direct din sticlă, cât și pe acela de a-și flutura părul înainte de a-și exprima un punct de vedere. Și poate că toate aceste păcate le-ar fi iertat, dacă Doly n-ar fi avut și alt păcat, cel mai urât dintre toate: semăna prea mult cu el. Erorile comune nasc până la urmă dușmănie, căci fiecare nutrește speranța de a se elibera independent, de a supraviețui moral de unul singur.”⁶

Astfel, cel mai mare neajuns este cel al asemănării. Cei doi erau identici; nutreau aceleași speranțe și trăiau aceleași disperări. Ei nu se puteau privi și nu mai aveau ce descoperi unul la celălalt, erau unul și același. Amândoi trăiau într-o risipire și într-o lejeritate a ființei, ambii tânjeau după prezent, după neasumări și neasemurii. El, inginer chimist, se pierde ca administrator la un complex de case de odihnă din preajma Snagovului; ea, medic, se dedică complet meseriei de cosmeticiană. Amândoi trăiau liber, plonjați într-o delicioasă iresponsabilitate, amândoi erau învingători în numele unei fizice și metafizice *legerezza*: „Se socoteau doi învingători care aleseseră calea independenței, a unei existențe mai modeste, dar mai lipsite de griji. Aveau, pe deasupra, și satisfacția metafizică a retragerii în sublimul anonim.”⁷

Ștefan se îndrăgostește de Valentina, femeie lucidă, cu o frumusețe luxuriantă, fosta soție a unui compozitor considerat de geniu, pe care îl abandonează conștientă fiind de lipsa ei de vocație de martiră. Ea îi rostește lui Ștefan singurul adevăr în care poate trăi: „Un singur lucru nu mi-aș ierta în viață: să fiu nefericită.” Evident că va fi, fără surpriza nimănui. După ce suficiența le intră în oase, sfârșitul relației idilice este previzibil. Valentina se sperie de eroarea în care a înaintat și își recunoaște înfrângerea: „Ștefan, mi s-a întâmplat ce mai mare nenorocire a vieții mele. Nu te mai iubesc...” Amândoi rămân înfricoșați. Însă Mazilu nu sfârșește romanul în manieră teatrală, ci tocmai prin sofismul *lejer* al seducției: „Și Ștefan primi cu recunoștință această lovitură grea care-l ajuta să înțeleagă și să meargă mai departe.”⁸

Figurile romanului aparțin vieții mondene bucureștene din anii '70. Personaje aparent diverse, în fond identice, demne de milă, totuși „caractere puternice”, de nezdruncinat în

⁴Teodor Mazilu, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 8.

⁵*Ibidem*, pag. 9.

⁶*Ibidem*, pag. 12.

⁷Teodor Mazilu, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 13.

⁸*Ibidem*, p. 213.

fermitatea opțiunii lor pentru lejeritate, cu o energie teribilă în dorința de neancorare într-o existență stabilă. Oameni care evită problema ratării, care trăiesc pierderea timpului ca plenitudine: „Iubea această hărmălaie, această viață monotonă și feerică, și ar fi vrut ca toată existența lui să rămână așa, încremenită, ferită de primejdia schimbării, să nu-i aducă nimic nou, nici bun, nici rău.”⁹

Cel mai aspru și mai schematic destin îl are Marion, actriță ratată, instabilă emoțional și totuși dornică de iubire, fie ea și mincinoasă, iluzorie. Precaritatea ființei ei este provocată în mare parte de condiția morală dezastruoasă a mamei ei, Eugenia Crivăț, autoare de best-selleruri detestate de critică, scriitoare de analiză psihologică și specialistă în tainele amorului. Tainele amorului sunt vulgarizate și îndesate în capul oricărei tinere care trăiește cu speranța idioată de a-și găsi perechea, pereche fixă, eternă, sau ceea ce numim mai degrabă o partidă convenabilă.

„Autoamăgirea este cea mai mare fărădelege. A avea visuri de care ești străin este un păcat greu, de neiertat”. Suficiența personajelor maziliene este una copilăroasă, iar până și visele lor mediocre devin imposibile, dar cu bună știință imposibile. Marion își dorește să se căsătorească, dar în mod evident că nu chiar cu oricine, ci cu cineva destul de înțelegător încât să îi adore jocul de-a frivolitatea. Refuză multe dintre cererile primite, alte planuri de căsnicie fericită sunt risipite de viitorii socrii și ajunge în ingrata situație de a accepta propunerea lui Mișu Socec, pugilist și neînțelegător de muzică simfonică, care, de ciudă că alții se delectează cu ceva de nepăruns pentru el, sparge aparatul de radio, răscumpărându-și apoi greșeala cu unul mai bun. Marion nu mai apucă să își întemeieze o familie cu campionul european la box, deoarece își pune capăt zilelor. Actul violent e fără gravitate, dar nici obscur, și ai zice „lejer” dacă nu complet stângaci. Scena sinuciderii este la fel de proastă ca și prestația ei actoricească din timpul vieții.

Eugenia Crivăț, mama lui Marion, a fost o soție iubitoare, dar totodată amantă pasională dornică de a-și dărui afecțiunea și altor bărbați. Ea „își iubise și își înșelase soțul. O făcuse însă cu o candoare care o situa dincolo de bine și de rău.”¹⁰ Până și succesul cărților ei mediocrii cade în seama unei depline iresponsabilități decât a incompetenței estetice: „Succesul cărților mediocre nu este o taină inexplicabilă, oamenii se recunosc adeseori și în imaginea lor deformată arbitrar, acceptarea artificialității nu exprimă numai o erezie estetică, ci și ceva mult mai adânc, speranța nebună într-o lume care n-are nici o contingență cu realitatea implacabilă. De aceea toate confuziile de ordin estetic conțin în ultimă instanță un suflu poetic.”¹¹ Numim și această stare grațioasă de confuzie estetică tot „lejeritate”.

Viorel Damian, tatăl Valentinei, divorțat din cauza dorinței nestăvilite a soției de a trăi cu pasiune în Paris, își simplifică existența trăindu-și ultimii ani de viață în compania tinerilor, petrecând clipe de continuă sărbătoare în restaurantele bucureștene. El nu vrea să se resemneze cu sfârșitul tinereții și cea mai mare suferință pe care o trăiește este cauzată de pierderea părului: „Părul alb, venerabil, și-l vopsise în negru precum pana corbului, însă avea păr foarte puțin, aproape numai simbolic, și îi era greu să-și transforme pleșuvia într-o coafură rebelă și abundentă atât de proprie tinerilor lui prieteni.”¹² Viorel Damian și Eugenia Crivăț sunt personajele care trăiesc cel mai adânc în supliciile *lejerității*, dar se și înfruptă cu extaz din tot ce le oferă suficiența lor. Viața lor a fost una ușoară. Egocentrismul lor nu este unul cauzat de rea-voință sau de vreo detașare conștientă. Ei nu operează cu termeni atât de

⁹*Ibidem*, p. 16.

¹⁰Teodor Mazilu, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 26.

¹¹*Ibidem*, p. 28.

¹²*Ibidem*, p. 21.

complicați, ci doar își discută existența în jurul frivolității pure. Nimeni și nimic nu îi poate dărâma, nici o lovitură nu este prea cruntă, ba din contră și pe cele mai nemiloase ei știu să le preschimbe în delicate eșecuri.

Iubirea trebuie trăită cu *lejeritate*, asta mărturisește Mazilu în acest roman. Perechile vinovate își trăiesc păcatul adulterului dând bacșișuri consistente pentru liniștea și discreția unor clipe de fericire efemeră în brațele amantelor. Ei sunt oamenii „goniți de timp” care își îndulcesc existența cu plăceri pe care mai apoi și le decontează. Bărbații mazilienii își adoră soțiile isterice și copiii gălăgioși, dar consideră „de datoria lor” să se îndrăgostească de alte femei. Iar deconturile pe care trebuie să le facă sunt dintre cele mai dureroase. Ei trebuie să își arate ostentativ fericirea șubreziată și să îți demonstreze calitățile de buni familisti: „Să te ferească Dumnezeu de ravagiile pe care poate să le aducă remușcarea unui bădăran! Escortați de nevestele lor urâte, galbene, proaspăt înșelate, de copii răzgâiați cu trompete la gură, îmbrăcați după ultima modă a adulților, de guvernante, câini de rasă, rude din provincie, de baloane colorate și magnetofone, năvăleau ca o hoardă unită și bezmetică, hotărâtă să dovedească, măcar pentru câteva ceasuri, trănicia și bunăstarea familiei.”¹³ Chiar și muzica anilor era în consens cu sentimentele precare pe care le trăiesc, dar să nu alungăm candoarea și lejeritatea acestor simulări: „La radio se transmitea muzică ușoară, un celebru cântăreț cu o voce răscolitoare își asigura iubita că poate să-și facă de cap cât dorește, în ceea ce-l privește, n-are probleme, o așteaptă până la adânci bătrâneți să se reîntoarcă la domiciliul conjugal.”¹⁴

BIBLIOGRAPHY

- Mazilu, Teodor, *Acești nebuni fățarnici*, Editura Eminescu, București, 1986.
 Mazilu, Teodor, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975.
 Cristea, Valeriu, *Domeniul criticii*, Editura Cartea Romaneasca, Bucuresti, 1975.
 Faifer, Florin, *Dramaturgia între clipă și durată*, Editura Junimea, Iași, 1983.
 Ghițulescu, Mircea, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
 Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
 Silvestru, Valentin, *Studii critice asupra teatrului dramatic în deceniul opt al secolului douăzeci*, Editura Meridiane, București, 1987.
 Strihan, Andrei, *O aventură estetică cu Teodor Mazilu*, Editura Științifică, 1972, București.

¹³Teodor Mazilu, *O singură noapte eternă*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 40.

¹⁴*Ibidem*, p. 60.